

Quan la poesia se'n va

El poeta Juan Luís Panero, mort el mes de setembre passat a Torroella de Montgrí, feia molts anys que havia posat punt i final a la seva obra poètica, d'un marcat to existencialista

Juan Luís Panero va passar els seus últims dies a Torroella de Montgrí. Hi havia arribat l'any 1984, quatre anys després de descobrir l'Empordà, la tramuntana i qui havia de ser la seva dona, Carmen Iglesias. La seva vida es va aturar per sempre en un paisatge i la seva poesia es va quedar sense versos. Quan la mort s'atansa, quan la seva ombra ja és massa visible, potser ja no ens calen els jocs per ajornar-la. Així, Panero, viatger sense rumb i poeta del pas del temps, va viure el seu final en silenci, amb la certesa que ja havia dit tot allò que volia dir.

MARTÍ CORTADELLAS > TEXT

Totes les persones que el van conèixer hi coincideixen. Juan Luís Panero no era un home de tracte fàcil. Podia ser brusc i esquerp i, si no li agradaves, fins i tot podies sortir malparat de la seva conversa. Rere aquesta màscara de duresa, però, s'hi amagava també l'emotivitat i el sentimentalisme. Per això, tots aquells que van aconseguir entrar-hi de veritat l'admiraven i asseguraven que era un individu extraordinari, un home capaç de fer-te viure estones inoblidables amb la seva veu poderosa. Anar a veure Panero era anar a escoltar la seva intel·ligència, anar a riure amb la seva ironia o anar a viure la història de la literatura amb les seves anècdotes d'una banda i l'altra de l'Atlàntic. Tenia una memòria prodigiosa, es recordava de cada llibre, de cada data, de cada pel·lícula, i les seves paraules evocaven un món de coneixements i d'experiències. Navegar per la seva

vida, doncs, era perdre't per un riu on conflueixen el record de noms com Borges o Vinyoli amb les lectures d'autors com Fitzgerald o Pavese.

Una de les persones que va tenir la sort de conèixer-lo és Guillem Terribas, de la Llibreria 22. «Fa de mal dir, però els últims sis o set anys jo era una de les persones amb qui tenia més contacte». Es van conèixer l'any 1984 i, des d'aleshores, van tenir una llarga relació d'amistat. De la primera vegada que es van veure, Terribas diu que n'hi ha dues versions. «En Panero i jo coincidíem en la data, però no pas en les circumstàncies». La versió de Terribas és que, quan Panero va entrar a la llibreria, feia poc més d'un mes que havia mort Joan Vinyoli i ell acabava d'endregar una exposició dedicada al poeta català que havia tingut

Anar a veure Panero era anar a escoltar la seva intel·ligència, anar a riure amb la seva ironia

durant unes setmanes a l'aparador. Terribas va reconèixer la cara del poeta de seguida per la seva participació a la pel·lícula de Jaime Chávarri *El desencanto*, que és una pel·lícula que l'havia marcat i fascinat molt. «Em vaig quedar sorprès, no hi havia ningú més a la llibreria i, després d'una estona que em va semblar eterna, en Panero va passar pel meu costat i em va recriminar que no tingués cap racó dedicat a Joan Vinyoli». Tot i que

>> Cartell de la pel·lícula *El desencanto* (1976), de Jaime Chávarri, on va participar Juan Luís Panero, com es pot veure en aquests dos fotogrames del film.

Terribas li va explicar que acabava de desmuntar l'aparador feia tot just una estona, les seves paraules van semblar més una excusa que no pas una altra cosa. La versió del poeta, en canvi, és que ell va entrar a la Llibreria 22 aconsellat per uns amics de Barcelona que li n'havien parlat molt bé i que es va comprar un llibre de l'editorial Seix Barral.

Sigui com sigui, el que importa és que es van conèixer i que la seva amistat es va prolongar durant gairebé trenta anys. Després d'aquell dia, Panero va tornar moltes altres vegades a la llibreria. Alguns cops hi va anar per presentar els seus llibres; d'altres, per parlar d'escriptors a qui havia conegut en persona, com Cernuda, Vinyoli, Borges o Gil de Biedma. Cada mes d'agost, Terribas l'anava a visitar a Torroella. «Ell ja sabia que algun dia hi aniria i no li trucava

>> Juan Luís Panero, amb Jorge Luis Borges el 1978.

mai abans. El trobava sempre de la mateixa manera: assegut al sofà, mirant la televisió o llegint els diaris. Esperant a ningú». Els primers anys, Panero tenia sempre un paquet de tabac i una copa de vi blanc a la vora i, quan en Guillem Terribas s'havia assegut, li oferia una copa perquè el pogués acompanyar. Els últims cops, ja no podia fumar ni beure i aprofitava les tertúlies a la llibreria per escapar-se i fer alguna petita excepció. «Anàvem a sopar, bevíem vi i fèiem algun gintònic. Hi va haver nits que ens vam reunir set o vuit persones».

La gent i les visites

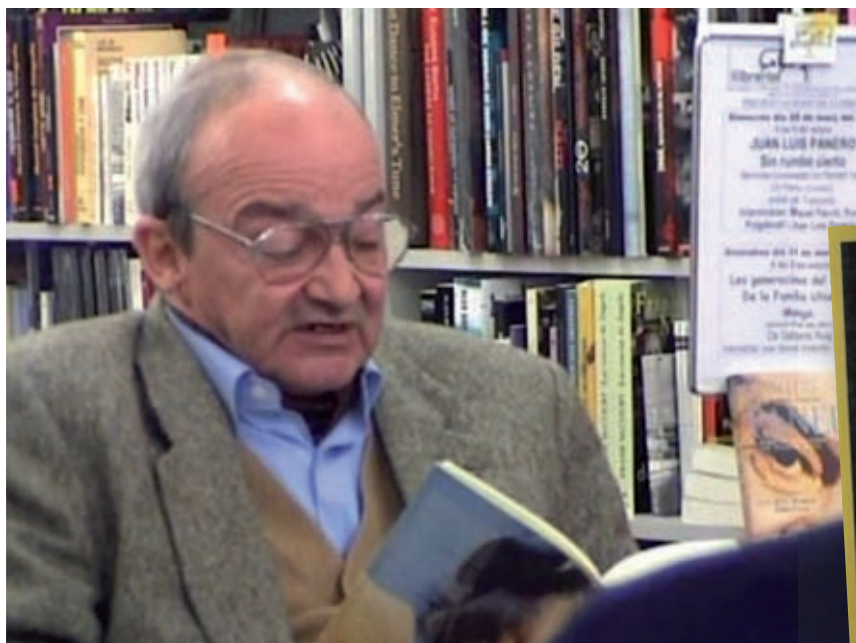
Durant aquests anys, Terribas també va portar a Torroella moltes persones

«La mort no li feia cap por. Aquella conversa era una manera de divertir-nos perquè, en el fons, Panero tenia unes ganes boges de morir-se»

que volien entrevistar el poeta. «Quan hi portava algú, jo iniciava la conversa per trencar el gel, perquè ell era molt reticent a les entrevistes».

Joaquim Armengol, que fa la revista *El procés*, hi va anar per primera vegada fa tres o quatre anys. «Vaig acompanyar l'Eva Vázquez a fer-li una entrevista i, com que jo havia fet un curs de cinema amb Jaime Chávarri, de seguida vam connectar prou bé. Abans de marxar, Panero ens va regalar uns centenars de llibres de la seva biblioteca personal que molt bonament ens vam repartir».

Aquell mateix dia, Armengol li va demanar si es podien tornar a veure perquè estava molt interessat en la seva relació amb Joan Vinyoli. Panero li va concedir una altra entrevista i, com que el reportatge que en va sortir li va agradar molt, van començar a tenir una relació bastant fluïda. «Ens enteníem molt

>> *Juan Luis Panero en una presentació a la Llibreria 22, de Girona.*

bé intel·lectualment, però per part meua sempre hi va haver molt de respecte perquè era com una mena de mite».

Joaquim Armengol li trucava de tant en tant i xerraven una estona, però només es van veure tres o quatre vegades més. L'última vegada va ser a mitjan estiu passat. Feia gairebé un any que no el veia i va decidir d'anar a Torroella amb Terribas. «Panero no volia que hi anéssim perquè ja estava francament malalt. Deia que li feia mal el coll i que no podia parlar». Durant els primers vint minuts d'aquella visita, el poeta no va obrir la boca ni un sol cop. Les bromes de Terribas, a poc a poc, el van anar animant i va acabar parlant. «Em va semblar com si s'estigués acomiadant de tot i de tothom. Deia que ja no llegia i que no mirava pel·lícules. Estava cansat, tot l'avorria».

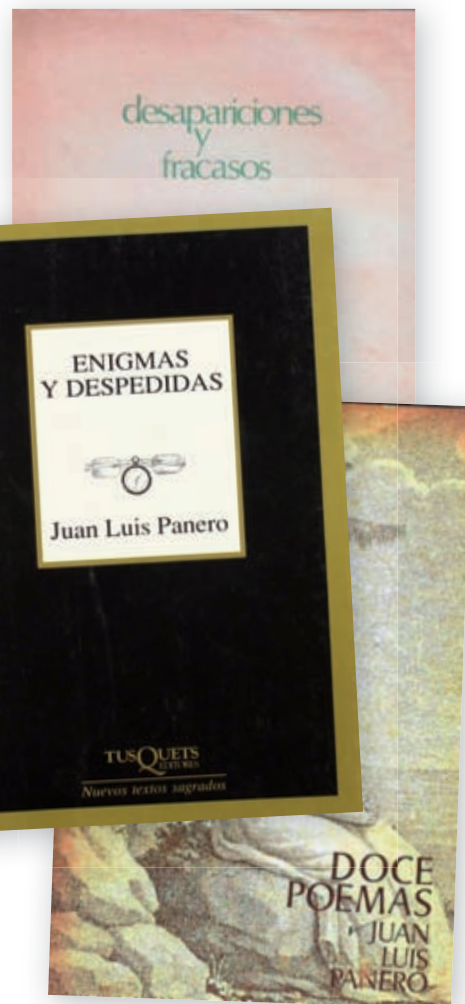
Panero va morir al cap d'un mes, i Joaquim Armengol ja no el va tornar a veure mai més. Terribas, en canvi, encara hi va poder anar una altra vegada. El dilluns abans del final, Carmen Iglesias li va telefonar per dir que hi havia un altre càncer de pulmó. El poeta estava ingressat a l'Hospital de Palamós, però no volia rebre visites. Terribas, de seguida, es va posar en contacte amb Montserrat Tura. «Com que és la directora de l'hospital, li vaig demanar que estigués alerta, que anés a veure'l i que em mantingués in-

format si hi havia qualsevol novetat». Quatre dies més tard, Terribas va rebre la notícia que Panero no se'n sortiria. «La Montserrat Tura em va dir que hi havia d'anar perquè aquells últims dies ell havia parlat molt de mi».

La mort i els versos

Aquell mateix diumenge, doncs, Terribas va anar a l'hospital amb Vicenç Pagès, que coneixia Panero de Torroella però no s'atrevia a anar-hi tot sol. «En Vicenç es va quedar una mica callat, però en Panero i jo vam parlar amb molta ironia morbosa sobre la seva mort. Ell, per exemple, em va dir que ara que es moria els de l'editorial Tusquets es farien rics, i jo li vaig contestar que ja feia dies que havia preparat una taula amb les seves obres a la llibreria. També em va repetir que m'havia de llegir *Il gattopardo*, que era una broma que teníem, i jo li vaig dir que abans que es morís ho faria».

La seva vida es converteix en literatura i cada poema condensa en un instant tot el sentit –o la manca de sentit– de la seva existència

>> *Tres llibres de Juan Luis Panero.*

I els versos de la mort planen una altra vegada sobre el nom de Panero. El que m'explica Terribas em fa pensar inevitablement en la pregunta que no m'atreveixo a formular. Però el silenci, com tot allò que fem, sempre ens porta al mateix lloc. «La mort no li feia cap por. Aquella conversa era una manera de divertir-nos perquè, en el fons, Panero tenia unes ganes boges de morir-se».

L'obra de Panero és, en definitiva, una mena de biografia poètica. La seva vida es converteix en literatura i cada poema condensa en un instant tot el sentit –o la manca de sentit– de la seva existència. Els temes, per tant, són els que sempre han obsessionat tots els homes: la fugacitat de les coses, la solitud del trànsit, l'espera de la mort.

El camí que Panero traça en el seu itinerari poètic és el mateix que fem tots i, per això, el diàleg que manté amb la mort va canviant amb el pas dels anys. En el seu últim llibre, per exemple, *Enigmas y despedidas* (1999), hi veiem un Panero que parla amb molta més cruesa, sense cap màscara. Acabava de passar dos càncers i havia sentit de veritat la força del temps que ens arrossega. Després d'aquest llibre, ja no va escriure més. Una vegada, en preguntar-li per què ja no escrivia, Panero va contestar amb unes paraules de T. S. Eliot: «Qualsevol poeta intel·ligent, en fer seixanta anys, si no pensa que ha perdut el temps és que és idiota».

Quan Terribas em parla d'aquella última conversa, també m'explica que Panero li deia que, si es moria aleshores, es podria reunir amb els grans poetes que s'havien mort amb setanta anys. El seu gran germà poètic, Vinyoli, es va morir amb setanta anys. També es va morir amb aquesta edat un dels poetes que més l'havien influït, Konstantinos Petru Kavafis.

Totes aquestes paraules em fan veure el Panero de la pel·lícula de Chávarri. El Panero mitòman i fetitxista que dedica una seqüència sencera a ensenyar uns quants dels objectes que portava sempre de viatge: l'edició anglesa d'un llibre de Kavafis, l'obra poètica completa de Borges o unes fotos de Camus, Cernuda, Fitzgerald i del mateix Kavafis. Són alguns dels noms que respiren en la seva poesia, però també aquells que traspuen en els versos del seu dia a dia. La literatura convertida en vida, la vida feta literatura. Quan es van publicar les seves memòries, *Sin rumbo cierto* (2000), Panero no es va cansar de repetir que la vertadera biografia era la seva poesia.

Juan Luís Panero, fill del poeta Leopoldo Panero i germà del també poeta Leopoldo Maria Panero, va viatjar per Amèrica i va conèixer en persona grans noms de la història de la literatura. Quan es va aturar, es va instal·lar a Barcelona i, en una escapada a l'Empordà, va conèixer Carmen Iglesias. Després es va traslladar a l'Estartit i, poc més tard, a Torroella de Montgrí. Torroella, però, era només un accident. Va anar a parar a Torroella com podria haver anat a parar a qualsevol lloc.

Aquells últims dies, de fet, Panero no sortia mai de casa. Feia temps que havia deixat d'escriure i, quan es va acostar el moment, tampoc no llegia ni mirava pel·lícules. S'havia aturat en un paisatge qualsevol, sabent que ho havia dit tot, i es va mirar l'única mort que comptava de cares, la seva. Després, potser sentint encara l'inútil resò de fons de les preguntes de Robert

>> Juan Luís Panero,
poc abans de morir.

Lowell, es va anar apagant. «Per què hem viscut? Per què ens hem de morir?». Deia que la poesia l'havia abandonat, però mentre esperava el final sabia que ens deixava els seus versos.

«Dibujo, aburrido y terco, las sombras de mi historia, limpio con un pañuelo todo lo innecesario, agua del pasado, lluvia de hoy. No queda nada. La vida como un cristal manchado, transparente cristal la solitaria muerte».

Martí Cortadellas
és professor.

Quan es van publicar les seves memòries, *Sin rumbo cierto* (2000), Panero no es va cansar de repetir que la vertadera biografia era la seva poesia